

Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: SIUVIMAS

Dainius RAZAUSKAS

*Lietuvos liaudies kultūros centro Tautodailės poskyrio
ir kitoms lietuviškų drabužių siuvėjoms*

***

Mitiniam vaizdynui priklauso ne tik mitinės būtybės (dievybės) bei akivaizdžiai mitologiniai vaizdiniai (kaip antai reinkarnacija, ar sielų pergimimas), ne tik bet kokie, iš esmės visi pasaulio daiktai, bet ir žmogaus veiksmai, iš esmės irgi bet kokie, visi. Todėl šį straipsnio objektas – siuvimas ir jo mitinė simbolika baltų tradicijoje. Tikslas – remiantis šaltiniais (istoriniais, tautosakos bei tyrinėtojų darbais), aptarti mitines ar bent jau perkeltines, metaforiškas siuvimo prasmes. (Kadangi pastaras „vaizdyno“ straipsnis buvo apie adatą, o adata yra tiesiogiai susijusi su siuvimu, tai papildomas šio straipsnio tikslas – išbandyti tokių susijusių ir vis dėlto skirtingų dalykų aprašymą skyrium.) Metodas – aprašomasis ir iš dalies struktūrinis, nes ir aprašant duomenis tenka klasifikuoti, o tokia klasifikacija neįmanoma be pirminės struktūrinės analizės. Išvada: siuvimas turi užtikrintą savo vietą baltų mitiniame pasaulėvaizdyje, tuo eilinįsyk parodydamas jį esant integralų, visa apimantį, „siūte persiūtą“ prasmėmis „siūlėmis“.

Prasminiai žodžiai: siuvimas, baltų mitologija.

Bene pirmasis siuvimą **istoriniuose šaltiniuose** paminėjęs Aleksandras Gvanjinis (XVI a.) apie prūsų ir kuršių (ir lietuvių?) laidotuves rašo: *A gdy niewiastę grzebią, nici i igłę do niej wkładają do grobu, aby sobie, jeśliże się jej co zedrze, na onym świecie zaszyła* „O kai laidoja moterį, į kapą jai įdeda siūlų bei adatą, kad ji sau susiūtų aname pasaulyje, jei kas perplyš“^{BRMS2, 483–484, 495}. Taip pat Gvanjinio šaltiniu buvęs Motiejus Strijkovskis, aprašydamas Sembos gyventojų laidotuves (1582 m.): *A jeśli niewiastę pogrzebią, tedy jej włożą nici i igłę, aby sobie zaszyła, jeśli się jej co zedrze na onym świecie...* „O jei laidoja moterį, tai įdeda siūlų ir adatą, kad turėtų kuo

susisiūti, jei ką persiplėš aname pasaulyje...“^{BRMS2, 517, 550}. 1679 m. minėtus autorius kartoja Kristoforas Hartknochas: *Tum dabantur munuscula defunctis, nimirum mulieribus filum cum acu, ut, si quid itinere discinderetur vel laceraretur, resarcire possent* „Paskui mirusiesiems būdavo dedamos dovanos: moterims – siūlų su adata, kad galėtų susitaisyti, jei kelyje kas iširtų ar suplyštų“^{BRMS3, 85, 89}. „Susitaisymas“ čia, žinoma, irgi reiškia siuvimą, tik kalbama jau ne apie aną pasaulį, o apie kelionę ten. Pasakodamas apie latvių laidotuves, Paulius Einhornas (1627 m.) irgi mini reikalą aname pasaulyje siūti ir pateikia jo kiek sukrikščionintą paaiškinimą: *Da haben sie jhnen Nateln vnd Zwirn mitgegeben oder beygeleget, das sie in jenem Leben, die alten zerrissene Kleider aufbessern möchten, damit sie nicht für Gott dem Herrn, den Heiligen Engeln vnd anderen Seelen nackend vnd bloß herein gehen dürffen* „Tada įdėdavę jiems adatų ir siūlų, kad aname gyvenime galėtų susilopyti savo senas sudriskusias drapanas ir nereikėtų pasirodyti Viešpaties Dievo, šventųjų angelų ir kitų vėlių akivaizdoje visiškai nuogiems“^{BRMS3, 584, 595}. O štai pasak Adomo Oleariaus (1647 m.), *Ein Priester auff zum Dorffe bey Riga berichtete, dass ein Lettisch Weib zu der Leiche jhres Mannes, als der hätte sollen begraben werden, Natel vnd Zwirn ins Sark geleget; als man die Ursache dessen von jhr zu wissen begehret, hat sie geantwortet: sie thäte es darumb, dass jhr Mann in jenem Leben seine Kleider, wenn die etwa zerrissen, wieder flicken konte, damit er nicht vor andern Leuten mit Schimpff gehen möchte* „Vienas kunigas pasakojo, kad kaime netoli Rygos latvė, laidodama vyrą, įdėjusi į karstą adatą ir siūlų; paklausta, kodėl taip daranti, toji atsakė: ji taip padariusi todėl, kad vyras galėtų aname pasaulyje susiadyti drabužius, jeigu jie suplyštų, ir kad jam nebūtų gėda pasirodyti kitiems žmonėms“^{BRMS3, 678, 679}. Taigi siuvimas (kartu su drabužiais bei kitais susijusiais šio pasaulio buities rykais, kaip kad adata^{RzsAd, 15–17}) perkeliamas į aną pasaulį – ir jau vien dėl to tampa mitiškas.

Sprendžiant iš raganų teismų bylų, siuvimas (ar siuvinėjimas) buvo laikomas vienu iš raganiškų kerų (1666 m.): *До того тая Вир'жукова, крeвoнyскa чaрoв'ниця, до поменeнoе чeлeд'ниця, якo тeпeр жалoбливы вeдoмoст мaeт, нити до нашытъя въ хусты белыe дaвaлa, штoбы ce чeрeз тo крoсты чынили* „Prieš tai, kaip dabar ieškovas sužinojo, toji ragana kraujaleidė Viržukienė davinėjo baltus siūlus įsiūti į baltinius, kad nuo to kiltų piktašiai“

BRMŠ3, 423, 426⁶

Iš mitinių būtybių, pasak lietuvių **tautosakos**, pirmasis siuvėjas („kraučius“) buvo pats Dievas: *Ponasdievs žmogų sutvėrė pliką. Tuoį reikėjo drabužiais aptaisyti – kraučiaus. Bet kas buvo pirmuoju kraučium? Pats Ponasdievs! Užtaigi dabar visi kraučiai prė stalo dirb* ^{SIŠLSA, 58: Nr. 82} Nors kad Dievas būtų žmones išmokęs siūti, duomenų lyg ir nėra. Užtat pasak Oto Glagau, pirmosios „laumės išmokė lietuvininkes megzti ir siūti, austi ir siuvinėti“ ^{Ltvn, 236} Be Dievo ir laumių, dar siuvanti Laima (šiaip jau veikiau verpianti žmogaus „gyvenimo siūlą“). Antai į gegutę, kai kurių tyrinėtojų (pvz., M. Gimbutienės ^{GmbB, 156; GmbDD, 29; GmbBM2, 35}; D. Vaitkevičienės ^{DVtLG, 131}) laikomą Laimos paukščiu ar net jos ornamentorfiniu pavidalu, būrimo dainelėje kreipiamasi: *Pakukuok, gegele, / Pasakyk, lakštute, / Žalioj eglėlėj tupėdama, / Aukso krėslėly sėdėdama, / Brolių arklius ganydama, / Šilku skarelę mastydama, / Aukso makrais s i ū d a m a, / Mano metus skaitydama, / Kaip ilgai gyvensiu; Pakukuok, gegele, pavairuoj, / Ant žalio berželio sėdėdama, / Ant aukso krėslėlio rymodama, / Šilko kuskelę s i u v i n ė d a m a, / Aukso kamuolėlį ritinėdama, / Man jaunai metelius skaitydama...* ^{Lts5, 917–918: Nr. 9417–8} Kadangi būdingai siuva bitės (tiek korius siuva, tiek šiaip siuva – lakioja, zuja šen ir ten), tai, iš deivių, šį užsiėmimą būtų galima sieti ir su Austėja ^{RzsAust, 17}

Vienoje latvių sakmėje pasiūti drabužį žmogų išmokęs vėžys (matyt, dėl siuvėjo žirkles primenančių žnyplių): *Senos laikos, ka cilvēkiem vēl nebijis apgērbja, dzīvojis tāds nabags skroderis, kas gribējis izšūt drēbes, ar kurām varētu apgērbties, bet viņš to nevarējis izdomāt. Bet vienu rītu viņš piecelēlis dzirdējis, ka pie lauka durvīm kaut kas grabinājas. Viņš gājis skatīt. Durvis attaisot, viņš ieraudzījis lielu vēzi. Vēzis sacījis: «Tu gribi izšūt drēbes, bet tu to nevari, nāc, es tev pamācīšu.» Vēzis iegājis iekšā un sacījis: «Es rāpošu pa vadmalas gabalu, un tu ar šķērēm griez man pakaļ.» Tā skroderis arī izdarījis. Un, kad tas bijis padarīts, tad vēzis parādījis, kā viņu sašūt, un tad aizgājis. Skroderis sašūvis drēbes un uzvilcis mugurā, jo līds tam visi ļaudis staigājuši ietinušies zvēru ādās. Tad*

nu ļaudis barienu vien nāca un lika šūt drēbes „Senais laikais, kai žmonės dar neturėjo rūbų, gyveno toks vargšas siuvėjas, norėjęs pasiūti drabužį, kuriuo galėtų apsirengti, bet negalėjęs sugalvoti, kaip. Bet vieną rytą atsikėlęs jis išgirdo, kad prie lauko durų kažkas grabinėjasi. Nuėjo pažiūrėti. Atidaręs duris jis išvydo didelį vėžį. Vėžys pasakė: ‘Tu nori pasiūti drabužį, bet negali, eikš, aš tave pamokysiu’. Vėžys įėjo vidun ir pasakė: ‘Aš roposiu per gelumbės gabalą, o tu žirkklėmis paskui mane kirpk’. Siuvėjas taip ir padarė. O kai taip buvo padaryta, vėžys parodė, kaip ją susiūti, ir išėjo. Siuvėjas susiuvo drabužį ir apsilviko, o ligi tol visi žmonės vaikščiojo apsisupę žvėrių kailiais“ ^{AnIT, 353} Vaizdinys, panašu, gana vėlyvas. Šiaip jau vėžys BRM paprastai yra Dievo bei Perkūno priešininkas ir tuo gana artimas velniui.

Savo ruožtu bene populiariausias yra sakmių motyvas apie siuvantį velnią (kartais senelį, vaiduoklį ar šiaip „šiaučių“), tupintį ant akmens, kupsto ar kelmo. Mažojeje Lietuvoje 1876 m. tokią sakmę apie ant kupetos tupintį ir dirbantį velniuką „šusterį“ (batsiuvi) užrašė K. Kapeleris ^{Ltvn, 354}. V. Vaitkevičiaus duomenimis, „Žiogeliuose (Mažeikių r.), Barzdinės pievoje, buvo akmuo, ir ant to akmens apie nakties 12 valandą išeidavęs šiaučius su didelia barzda ir siūdavo batus; Rimšionyse (Rokiškio r.) vaiduoklis, ant akmens sėdėdamas, batus siuvo“ ^{VvtA, 120} Apie akmenį, vardu „Velnio krėslas“, prie Kraštų I kaimo (Rokiškio r.), P. Tarasenos duomenimis, pasakojama, „kad seniau rudens vakarais ant jo sėdėdavęs šiaučiuku pasivertęs velniukas ir siūdavęs gražius raudonus batukus, kuriais viliodavęs merginas. Mergina, paėmusi tuos batukus ir jais apsiavusi, pradėdavusi šokti, bet sustoti negalėdavusi ir šokdavusi, kol krisdavusi negyva“ ^{TrPA, 50}. Mat „velnio pasiūti batai buvę ypatingi. Jais avėdami žmonės niekuomet negalėdavę nueiti į bažnyčią. Šventadienį, apsiavęs tais batais, žmogus eina į miestelį, o čia patys batai žmogų ne į bažnyčią, bet į karčiamą neša. Supratę tą pokštą, žmonės į bažnyčią eidavę basi, batais po pažastimi nešini ir tik šventoriuje jais apsiaudavę. Tačiau ir čia, prie pat bažnyčios durų, velnio batai kojas nuo bažnyčios durų pasukdavę, ir vargšas žmogus netrukus atsidurdavęs karčiamoje“ ^{TrPA, 50–51} „Velnio krėslu“ pavadintų akmenų, ant kurių tasai siūdavęs batus, P. Dundulienės duomenimis, būta ir Titonių k., Pakruojo r., bei Pomelaičių k., Anykščių r. ^{DndPL, 47} Apie Valiulio akmenį ties Svobiskėliu, Molėtų r., pasakojama, esą buvo po juo skylė. *Pro tą skylę vis išlįsdavo kipšiukas, pasivertęs kupriuku, ant akmens sėdėdavęs ir siūdavęs batukus; kartą jis jais suviliojo merginą: „Kipšelis pasiūle*

jai batukus. Tai brangiai prašai? – klausia mergina. O tas sako: Pirmiausia padėvėk, užmokėti ir vėliau suspėsi. Paėmė mergina batukus, šoko su jais tris mėnesius. Trečio mėnesio pabaigoje, Užgavėnių vakarą, vidurnaktį, mergina baigė linksmintis ir patraukė namo. Tik žiūri, kad ne namo, o prie Valiulio akmens einanti. Pasirodo, batukai ją ten patys vedė. Nori mergina batus nusimauti – negali. Tada suprato, kad batukai užburti ir atėjo laikas už juos sumokėti. Kipšiukas paprašė merginos sielos. Tad rytą ji buvo rasta prie akmens negyva, ant šakos pasikorusi“^{VVtA, 266}. Ant minėto Velnio krėslo siuvančiam velniui buvo galima ir savo batus atnešti taisyti. V. Vaitkevičiaus duomenimis: *Velnius šiaučiukas batus siūdava ant to akmenio ir vakarais būdava: tuk-tuk-tuk-tuk-tuk, – kaip batus batsiuovys... Kaldavo gi, čia batus taisydavo, sako, ateina žmogus, tai duoda, kala čia batus – taisy tas Šiaučiukas*. Pliauskinių kaime (Plungės r.) buvo tikima, kad šventą dieną per sumą ant Velnio akmens atnešus kiauras kojines, vėliau parsineši geras. Netgi kai kam suplyšdavo kojine, žmonės juokaudavo: *Nunešk ant akmens, ir susieravos Velns*. Tarp Baltarusijos šventųjų akmenų vadinami Šiaučiai (*уайчы*) ir Kriaučiai (*краўчы*) išskiriami iš seno. Šios specifinės grupės paminklų į rytus ir šiaurės rytus nuo Baltarusijos nežinoma. Todėl galima manyti, kad jie susiję būtent su baltų religija ir mitologija. Baltarusijoje siuvančių batus akmenų žinoma 3, o drabužius – 7. Lietuvoje atitinkamai 12 ir 1. Tokio pobūdžio sakmė žinoma ir apie akmenį Ragainės apylinkėse. Duomenys iš Baltarusijos pasižymi gana gausia mitine, taip pat religine informacija. Paprastai tai tekstai, pasakojantys apie į akmenis paverstus siuvėjus ir batsiuovius, tačiau padavimuose kaip siuvančios būtybės figūruoja patys akmenys. Kelias išimtis sudaro padavimai, kurie mini, kad ant akmens siuvęs Velnius. Plačiai pasakojama, esą akmenys siūdavę daugeliui žmonių, šie nešdavę ant akmens medžiagą ir kaip akmenys siūdavę. Visų šių padavimų pabaigoje teigiama, kad akmenys nustoję siūti po to, kai atėjusi moteris pas juos paprašiusi pasiūti ‘nei šį, nei tą’. Akmenys prašymą išpildydavę, tačiau tai būdavęs paskutinis kartas. Už siuvimą ant akmenų buvę nešama pinigų, ‘valgyti ir gerti’. Akmenys-siuvėjai ir akmenys-batsiuviai, turint omenyje padavimus ir tikėjimus, priklauso platesnei suakmenėjusiais žmonėmis laikomų akmenų grupei“^{VVtA, 121–123 (VVtŠŽ, 240–241; BM, 223; JII, 363–367; Nr. 610–615, 379–380; Nr. 645)}. Plg. ant kelmo sėdinti ir vyžas pinantį velnią.

Kadangi Velnius vis dėlto dažniau gamina ar taisy apavą (siuva batus, pina vyžas) nei drabužius, o kad tuo užsiimtu

Dievas, duomenų nėra, tai čia galima išvelgti būdingą Dievo ir Velnio tarpusavio santykiui vertikalią opoziciją „aukštai–žemai“, išreikštą per atitinkamą drabužių ir apavų padėtį ant žmogaus kūno.

Siuva velnias ir lietuvių priežodžiuose, ir ne tik batus ar rūbus: *Žmogus pinigų renka – velnias pinigų siuva; Skūpuolis pinigų renka – velnias mašną siuva*^{LTs5, 184, 298; Nr. 1849, 3847}. Kartais velnias siūlo žmogui siuvimu lenkyniauti: *Eikiav išsisiūti: tu trumpu, o aš ilgu siūlu, – sakęs vel[nia]s žmoguo*^{LKŽ12, 634}. O piktas, pašėlęs žmogus esąs *velniu pasisiuovęs*, pvz.: *Velniu pasisiuovusi tą boba*^{LKŽ12, 635} (plg. minėtą siuvimu kerinčią raganą). Ar tik ne su velniu galiausiai bus susijęs ir tradicinis sapnų aiškinimas, esą *Sapnuoti kriaučių siuvantį namuose – tuose namuose bus nabaščikas*^{VšnkSA, 161}.

Labai paplitęs įsitikinimas siuvant drabužį ant savęs, t.y. nenusivilkus, esant galima sau „susiūti protą“ arba „atmintį“: *Niekada nereikia siūt ant savęs, ba pomietį [atmintį] susiuva*^{BsJK, 25; Nr. 3}; *Nereik ant savęs drapanas siūt, nes omenį užsiuvi*^{BsJK, 38; Nr. 9}; *Nereikia ant savęs nieko siūti, kad razumą [protą] nesusiūtum savo (ir atvirkščiai: Nereikia ant savęs joki drabužį ardyti, kad razumą neišardytum)*^{BsJK, 322; Nr. 13, 14}; *Nereikia, sako, ant savęs drapaną siūti, ba savo razumą užsiuvi. Siuvant ant savęs, sako, reikia šiaudą in dantis insikąsti*^{BsJK, 334; Nr. 22}; *Ant savęs apsilvilkus nereikia taisyti (siūt) jokio drabužio, nes protą susiuva. O jei nori, kad protas liktų sveikas, tai reikia siuvant insikąsti šiauduką*^{BsJK, 352; Nr. 28}; *Jeį ant žmogaus siuva drabužius, susiuva protą; Siuvant ant žmogaus rūbus, reikia įsikąsti skiedra, tai nesusiūsi proto; Neseka [nereikia, nevalia] nieko ant savęs siūti dėl to, kad atmintis užsisiūs, o jeigu kas reikalinga ant savęs siūti, tai reikia įsikandus dantyse kas nors turėti*^{TŽ3, 353, 348, 372}; *Jeigu apsilvilkęs siuvi į savo drabužį guziką, reikia dantysna įsikąsti mažas šipuliukas, tai atminties neužsiūsi*^{TŽ4, 473; Nr. 230}; *Jeį praplyšta drabužis, norint ant savęs drabužį susiūti, reikia įsikąst šiaudą į dantis, kad atminties nesusiūtum*^{SbAED, 385}; *Jeį ant žmogaus priseina kiek drabužį siūti, susiūti, tai jis turi įsikąsti šiaudelį ar medelį – kitaip jam protą gali susiūti; Ant manęs siuvi – tai protą susiūsi; Neduok rūbo siūt ant savęs – atmintį susius; Jeį siūni guziką ar ką kitą nenusrengęs tos skaros, tai ką nors insikąsk dantysa, kitaip tu savo pomietę užsiūsi; Kas drabužį lopo užsilvilkęs, tas sau protą užsiūsiuva*^{LKŽ12, 631, 636, 637}. Tuo tikima ligi šiol: antai pasak XX a. pabaigos moksleivių prietaro, *Nesiūk sagos ant žmogaus: jo atmintį prisūsi*^{GdrKT, 48}. Panašiai tikėta latvių: *Apģērbtu drēbi nekad nedrīkst ne lāpīt, ne arī pogu*

iešūt, jo tad piešuj padomu „Apsirengto drabužio niekada nereikia nei lopyti, nei sagą siūti, nes tada prisiuvi omenį“; *Drėbes mugurā nedrīkst šūt, jo tad piešuj augumu: cilvēks vairs neaug lielāks* „Drabužius apsirengus negalima siūti, nes tada prisiuvi ūgį: žmogus nebeauga didesnis“; *Kas drėbes nenovelkot pogu šuj, tas paliek aizmāršīgs* „Kas nenusivilkęs drabužio siuva sagą, tas tampa užmaršus“; *Uzvilktis apgērbis nav vairs jāšūn, tad prātu aizšūn* „Apsivilkto rūbo nebegalima siūti, nes tada protą užsiuvi“; *Ja kājās zeķes lāpa, tad ātri visu aizmirst* „Jei kojines ant kojų lopysi, greitai viską pamirši“; *Nevajag lāpīt tās drėbes, kas patlaban ir mugurā, jo tad aizšuj prātu. Ja nu citādi nevar, tad var izpalīdzēties tādā kārtā, ka ieņem kaut ko mutē un tā tur pa visu lāpīšanas laiku* „Negalima lopyti drabužio, kuris tuo metu apsvilkta, nes tada užsiuvi protą. Jei kitaip neišeina, tai galima pasigelbėti paimant ką nors į burną ir laikant taip visą lopymo laiką“; *Ja ko liek šūt pie apgērbtām drėbēm, tad vajaga kaut ko ieņemt mutē, lai nepaliek aizmāršīgs* „Jei ką tenka siūti apsirengus, tai reikia ką nors paimti į burną, kad neliktum užmaršus“; *Ja pogu ļauj piešūt drėbēm mugurā esot, tad jāiekož diegs mutē, lai prātu neaizšuj* „Jei sagą nori prisiūti apsvilkęs drabužį, reikia įsikąsti siūlą, kad proto neužsiūtum“; *Ja kaut ko šujot, kas esot mugurā, tad vajagot kādu lietu iekost zobos, lai prātu neaizšūtu cieti* „Siuvant ką apsvilkus, reikia kokį daiktą įsikąsti į dantis, kad proto neužsiūtum“; *Kad ko šujot, ja tas šūnamais apgērbis ir mugurā, jāņem karote mutē, lai prātu neaizšūtu* „Ką nors siuvant, jei tas siuvas rūbas yra apsvilkta, reikia paimti šaukštą į burną, kad proto neužsiūtum“; *Nēsājamās drėbes nedrīkst šūt uz sevis, tad būs aizmirsīgs prāts, bet vajaga ieņemt kaut zobos kādu skaliņu, lupatu vai ko citu* „Nešiojamo drabužio negalima siūti ant savęs, nes protas bus užmaršus, bet reikia paimti į dantis kokią skalelę, skutelį ar ką kita“ ir t.t. ir pan. ŠmLTT, 1819–1821: Nr. 30313–30342. Ir Baltarusijoje (Vitebsko srityje) XIX a. N. Nikiforovskio paliudyta: „Reikia vengti siūti baltinius bei rūbus ant žmogaus, nes taip galima *зашиить* *намыць* ‘užsiūti atmintį’ ir kitus sugebėjimus. Būtiniausiai atveju reikia turėti įsikandus kokį smulkų daiktą, skubiai pagriebtą iš to žmogaus, kuris siūs“ НкфПІІ, 80: Nr. 515. Arba štai pasak XX a. pradžios užrašymo baltarusių Polesėje: *На сабе не можна нічога зашываць, бо зашыецца памяць* „Ant savęs negalima nieko siūti, nes užsisius atmintis“ СржпПЗ, 157: Nr. 1342. (Panašiai protą ar atmintį galima suvyti vejjant VIRVE.)

Be to, Polesės baltarusių įsitikinimu, *Не можна лежачы шыць, а то зашыеш вочы ў дастанеш*

куруную слепату „Negalima gulinti siūti, nes užsiūsi akis ir gausi vištakį“; savo ruožtu *Жанчына ў стане не павінна сама на сябе што-небудзь зашываць ці прышываць, бо ат гэтаго ёй будзе вельмі цяжка раджаць* „Moteris padėtyje neturi pati ant savęs nieko užsiūti nei prisiūti, nes nuo to jai bus labai sunku gimdyti“

СржпПЗ, 160: Nr. 1376; 168: Nr. 1476. Lietuvoje, moteriai gimdant, apskritai niekam *Siūti tame name negalima tą dieną – kad neužsiūtų gimdymo* SBAED, 375.

Dar, latvių požiūriu, *Ja kāds ēd, tad šūt nedrīkst, jo sašūs vēderu* „Valgant siūti negalima, nes susiūsi pilvą“ ŠmLTT, 1821: Nr. 30343. Polesės baltarusiai tikėjo, kad *Шыючы якую-небудзь адзежу, не можна нічога есці, та адзежа будзе добрэ насіцца, так што ёй і зносу не будзе* „Siuvant kokį nors drabužį, negalima nieko valgyti, tai drabužis gerai dėvėsis, kad nė nesusidėvės“; arba: *Як жанчына шые плацце, та яна не павінна нічога есці, бо ў том плацці будуць вельмі весціца вошы* „Kai moteris siuva drabužį, tai ji neturi nieko valgyti, nes tame drabužyje labai veisis utelės“ СржпПЗ, 114: Nr. 991; 158: Nr. 1343.

Taip pat, pasak latvių prietarų, nedera siūti per Šeštines, nes tada visus metus nesiseks. O šiaip kokį drabužį siuvant, jeigu medžiagos išeina kaip tik, tai šis siuvimas – paskutinis prieš mirštant; ir atvirkščiai: jei medžiagos pritrūksta arba lieka, tai šį darbą dar teks dirbti СтрР, 344. Savo ruožtu pasak Polesės baltarusių, *У п’ятніцу не можна шыць, бо ягнята будуць адбівацца ад чарады* „Penktadienį negalima siūti, nes ėriukai nuklys nuo bandos“ СржпПЗ, 164: Nr. 1438.

Siuvimas eina ir lytinio akto metafora (galimas daiktas, dėl išorinio panašumo su dygsniavimu; plg. ir adatos seksualines sąsajas), o *pasūti vaiką* tiesiog reiškia pradėti kūdikį: *Siuvo kriaučius ilgą laiką ir pasiuvo mergai vaiką* (Plateliai, Plungės r.); *Jis tai mergai pasiuvo vaiką, tai dabar turi mokėt* (Alksnėnai, Vilkaviškio r.) LKŽ12, 635; JsnGVP, 292. Lytinis, šeimyninis gyvenimas iš tikrųjų savaip primena siuvimą, o kaifos – siūlę: vyras praduria „medžiagą“ (materiją, moterį), praveria pro ją savo sėklos „siūlą“, ir po devynių mėnesių „dygsnio“ tasai vėl išlenda paviršium vaiku, ir jeigu tai sūnus, šis užaugęs vėl daro savo „dygsnį“, ir taip toliau. Baltarusijoje svarbus jaunosios kraičio įnagis buvo adata, padedanti „susūti“ naują šeimą БМ, 203. Į visa tai atsižvelgiant, įdomu, jog, V. Toporovo nuomone, ide. šaknis *sū- (*siū-) „siūti“, iš kurios kilęs ir lietuvių žodis *siūti*, galinti būti genetiškai susijusi su ide. šaknimi *sū- „gimdyti“, iš kurios lietuvių kalboje kilęs žodis *sūnus* ТпрДПТ, 127. (Šiaip ar taip, patikimas šio įvaizdžio gretinys yra už-mezgimas ir užuo-mazga.)

- NUORODOS:
- AnIT = *Latviešu tautas teikas: Izcelšanās teikas: izlase*. Sas-tādītāja Alma Ancelāne. Rīga: Zinātne, 1991.
- BRMŠ2 = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, II: XVI amžius*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001.
- BRMŠ3 = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, III: XVII amžius*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
- BsJK = *Juodoji knyga*. Surinko Jonas Basanavičius. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- DndPL = DUNDULIENĖ, Pranė. *Pagonybė Lietuvoje: Moteriškosios dievybės*. Vilnius: Mintis, 1989.
- DVtLG = VAITKEVIČIENĖ, Daiva. *Laima gimtuvėse ir krikštynose*. Iš: *Tautosakos darbai, XVI (XXIII)*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002.
- GdrKT = Katė ant tako: šių dienų moksleivijos prietarai]. Parinko Liudvikas Giedraitis. Iš: *Liaudies kultūra*, 1993, Nr. 1.
- GmbB = GIMBUTIENĖ, Marija. *Baltai priešistoriniais laikais: Etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija*. Vilnius: Mokslas, 1985.
- GmbDD = GIMBUTIENĖ, Marija. *Senovės lietuvių deivės ir dievai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
- GmbBM2 = GIMBUTIENĖ, Marija. *Baltų mitologija 2*. Iš: *Mokslas ir gyvenimas*, 1989, Nr. 2.
- LKŽ12 = *Lietuvių kalbos žodynas, XII*. Vilnius: Mokslas, 1981.
- LTs5 = *Lietuvių tautosaka, V: Smulkioji tautosaka, žaidimai ir šokiai*. Medžiagą paruošė K. Grigas. Vilnius: Mintis, 1968.
- Ltvn = *Lietuvininkai: Apie Vakarų Lietuvą ir jos gyventojus devynioliktajame amžiuje*. Vertė Vytautas Jurgutis, paruošė Vacys Milius. Vilnius: Vaga, 1970.
- RzsAd = RAZAUSKAS, Dainius. Iš baltų mitinio vaizdyno juodraščių: ADATA. Iš: *Liaudies kultūra*, 2009, Nr. 6.
- RzsAust = RAZAUSKAS, Dainius. Iš baltų mitinio vaizdyno juodraščių: AUSTĖJA. Iš: *Liaudies kultūra*, 2009, Nr. 2.
- SbAED = *Atbėga elnias devyniaragis: Rožės Sabaliauskienės tautosakos ir etnografinės rinktinė*. Sudarė ir parengė Pranė Jokimaitienė, Norbertas Vėlius. Vilnius: Vaga, 1986.
- SIŠLSA = *Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai*. Surinko Matas Slančiauskas. Vilnius: Vaga, 1975.
- StrP = K. Straubergs. *Latviešu tautas paražas*. Rīgā, 1944.
- ŠmLTT = *Latviešu tautas ticējumi*. Sakrājis un sakārtojis Prof. P. Šmits. Rīgā: Latviešu folkloras krātuves izdevums, 1940–1941.
- TrPA = TARASENKA, Petras. *Pėdos akmenyje (Lietuvos istoriniai akmenys)*. Vilnius, 1958.
- TŽ1–5 = *Tauta ir žodis*. Red. prof. V. Krėvė-Mickevičius, I–V. Kaunas, 1923–1928.
- VšnkSA = VIŠINSKAITĖ, Asta. *Lietuvių liaudies sapnų aiškinimai ir pasakojimai apie sapnus: sandara, funkcionavimo specifika, reikšmės*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
- VVtA = VAITKEVIČIUS, Vyktintas. *Alkai: baltų šventviečių studija*. Vilnius: Diemedis, 2003.
- VVtŠŽ = VAITKEVIČIUS, Vyktintas. *Senosios Lietuvos šventvietės: Žemaitija*. Vilnius: Diemedis, 1998.
- БМ = *Беларуская міфалогія: Энцыклапедычны слоўнік*. Мінск: Беларусь, 2004.
- ЛП = *Легенды і паданні*. Складальнікі: М.Я. Грынблат, А.І. Гурскі; 2-е выданне, дапоўненае і дапрацаванае. Мінск: Беларуская навука, 2005.
- НкфПП = *Простонародныя прымѣты и повѣрья, суевѣрныя обряды и обычаи, легендарныя сказанія о лицахъ и мѣстахъ*. Собраль въ Витебской Бѣлоруссии Н. Я. Никифоровскій. Витебскъ, 1897.
- СржпПЗ = СЕРЖПУТОЎСКИ, А. К. *Прымхі і забабоны беларусаў-налешукоў*. Мінск: Універсітэцкае, 1998.
- ТпрДПТ = ТОПОРОВ, Владимир Николаевич. *О двух праславянских терминах из области древнего права в связи с индоевропейскими соответствиями*. Ис: *Структурно-типологические исследования в области грамматики славянских языков*. Москва: Наука, 1973.

Sewing

Dainius RAZAUSKAS

The aim of the article is to describe such an ordinary household job as sewing, but to do so from the mythological point of view. It presents the mythological data on sewing in Lithuanian historical sources such as religious text, folklore, proverbs, etc. As it were, sewing has always had a religious, ritual and magical meaning related to witchcraft, conjugal ceremonies and special prohibitions (for instance, not to sew anything you are wearing, from the fear of sewing your mind up) and to some deities (especially *Dievas* ‘God’, *Laima* ‘Fortune’, *Velnias* ‘Devil’ who sew whilst sitting on a stone etc.). Sometimes sewing can be taken as a metaphor for coitus and/or conception.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio g. 6, LT-2055 Vilnius, el.p. liaudies.kultura@llkc.lt; dainius@liti.lt

Gauta 2010-01-15, įteikta spaudai 2010-04-12